

Околната среда в Европа

Четвърта оценка
Кратък обзор

Паневропейски регион – групи страни, цитирани в Доклада

Западна и Централна Европа (ЗЦЕ)

- Европейски съюз – 25 Държави-членки (ЕС-25)
- Европейска асоциация за свободна търговия (ЕАСТ)
- Андора, Монако, Сан Марино

Югоизточна Европа (ЮИЕ)

- Западни Балкани
- България и Румъния
- Турция

Източна Европа, Кавказ и Централна Азия (ИЕКЦА)

- Източна Европа
- Централна Азия
- Кавказ

- Извън обхвата на Доклада

Околната среда в Европа

Четвърта оценка

Кратък обзор

От Киев до Белград

Процесът „Околна среда за Европа“ днес обединява 56 страни от три континента и цели да даде съвместен отговор на екологичните предизвикателства. В подкрепа на този процес Европейската агенция за околна среда изготви поредица от оценки на околната среда за паневропейския регион, за да предостави политически релевантна, актуална и надеждна информация за взаимодействието между околната среда и обществото.

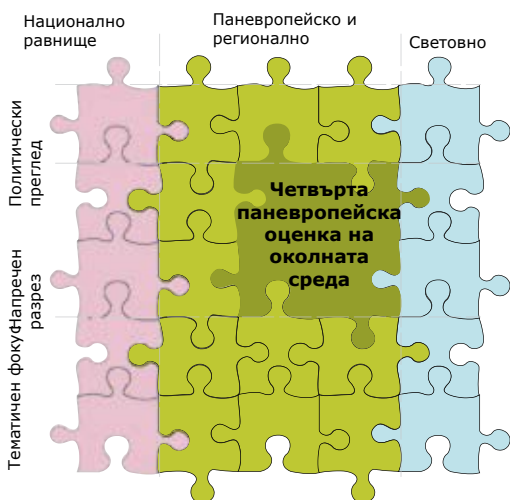
Първата подробна оценка на състоянието на околната среда в паневропейския регион бе представена в София през 1995 г. Актуализирани оценки бяха представени на Министерските конференции в Орхус през 1998 г. и в Киев през 2003 г.

Това е четвъртият доклад от поредицата. Когато е възможно, докладът дава оценка на напредъка, предимно спрямо целите на Шестата програма за действие в областта на околната среда на Европейската общност и Стратегията за околната среда на страните от Източна Европа, Кавказ и Централна Азия.

Докладът е изготвен в тясно партньорство с редица международни организации, правителствени институции и неправителствени организации от региона.

Въпреки забележителния напредък в подкрепа на политиката в областта на околната среда и устойчивото развитие в целия паневропейски регион, остава една „празнина при прилагането“ на комплексни политически подходи.

Контекст на четвъртата оценка

Източник: Въз основа на Фигура 1.5 от Четвъртата оценка.

Успешното прилагане зависи от определянето на ясни и реалистични цели, както и на механизми за проследяване на напредъка.

Информацията за околната среда в региона все още е с променливо качество, като наличието и надеждността на данните значително се различават. Има още много да се желае, за да станат така необходимите данни и информация не само достъпни, но и по-сравними и надеждни.

Социално-икономически тенденции

Паневропейският регион притежава богато културно и екологично многообразие. В региона живеят повече от 870 милиона души; повече от половината от тях в Западна и Централна Европа (ЗЦЕ), което е причина Европейският съюз (ЕС) да бъде една от най-гъсто населените територии в света с над 100 души на квадратен километър. Това силно контрастира с относително рядката плътност на населението в Източна Европа и Централна Азия, където средната гъстота е доста под 20 души на квадратен километър.

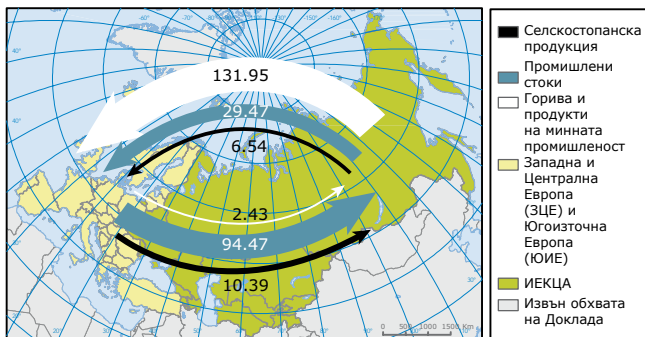
Икономическото възстановяване през последните години доведе до увеличаване, в относително изражение, на националния доход в практически всички страни от паневропейския регион. Темпът

Паневропейският регион и неговите под-региони: ключови социално-икономически индикатори за 2005 г.

	Територия (1 000 km ²)	Население (милиона души)	Доходи (БВП на глава от населението, щат. долари)
Западна и Централна Европа (ЗЦЕ)			
ЕС-15	3 243	385	22 337
ЕС-10	729	74	5 594
ЕАСТ и други страни от ЗЦЕ	468	12	36 550
Източна Европа, Кавказ и Централна Азия (ИЕКЦА)			
Източна Европа	17 943	204	2 034
Кавказ	186	16	1 112
Централна Азия	4 003	58	955
Югоизточна Европа (ЮИЕ)			
Западни Балкани	264	22	2 236
Други страни от ЮИЕ	1 132	102	3 052

Източник: Въз основа на Таблица 1.2 от Четвъртата оценка.

Търговски обмен между ЗЦЕ/ЮИЕ и ИЕКЦА през 2005 г. (милиарди щат. долари)

Източник: Карта 6.1 от Четвъртата оценка.

на икономическия растеж е особено висок в страните от Югоизточна Европа (ЮИЕ) и тези от Източна Европа, Кавказ и Централна Азия (ИЕКЦА).

Икономиките на страните от ИЕКЦА все повече се освобождават от зависимостта си от селскостопанското производство и се преориентират към обслужващите отрасли. Въпреки това районът на ИЕКЦА все още в относително по-голяма степен е зависим от добивната промишленост и селското стопанство, което често води до съществено натоварване на околната среда и отделяне на големи количества отпадъци.

Броят на независимите държави в региона се е увеличил от 33 през 1990 г. на 53 през 2007 г., в който период ЕС се разшири от 15 на 27 държави-членки.

Околна среда и здраве: Качество на въздуха

Замърсяването на въздуха, главно с фини прахови частици и приземен озон, продължава да бъде значима заплаха за здравето — то намалява средната продължителност на живота в ЗЦЕ с почти една година и влияе върху правилното развитие на децата.

В ИЕКЦА повечето вредни емисии във въздуха са се увеличили с над 10 % в резултат от възстановяването на икономиката, увеличаването на транспорта и липсата на ефикасност в прилагане на политиките за защита на въздуха от замърсяване.

Лошото качество на данните в ИЕКЦА прави невъзможно извършването на задълбочена оценка на качеството на въздуха и последиците от него. Все пак ограничените налични данни сочат, че главна заплаха за здравето в ИЕКЦА и ЮИЕ, както и в ЗЦЕ, представляват фините прахови частици и техните токсични съставни елементи.

Процентно съдържание в емисиите (2000–2004 г.)

Вредно вещество	ЗЦЕ	ЮИЕ	ИЕКЦА
Азотен оксид (NO _x)	- 8.7 %	+ 5.7 %	+ 13.1 %
Серен диоксид (SO ₂)	- 19.6 %	+ 1.5 %	- 10.3 %
Летливи органични съединения (ЛОС)	- 13.6 %	- 12.3 %	+ 11.2 %
Амоняк (NH ₃)	- 2.6 %	- 5.7 %	- 14.4 %
Озонови прекурсори	- 11.3 %	- 2.1 %	+ 11.5 %
Фини прахови частици (PM ₁₀)	- 9.7 %	+ 2.2 %	+ 12.6 %

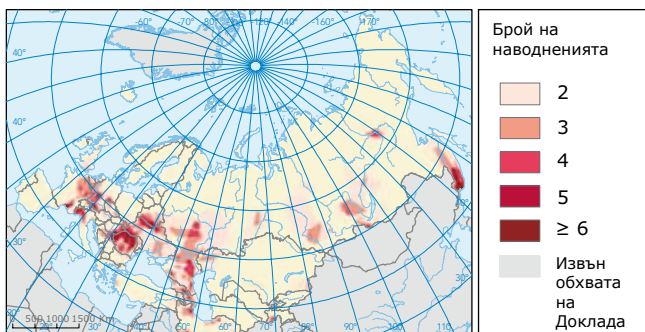
Източник: Таблица 2.2.1 от Четвъртата оценка.

Околна среда и здраве: Вътрешни водни басейни

Повече от 100 милиона души от паневропейския регион все още нямат достъп до безопасна питейна вода и съответстваща канализация. В ИЕКЦА и ЮИЕ качеството на водоснабдяването и канализацията непрекъснато се влошава през последните 15 години, като най-засегнато от това е населението в селските райони.

Една трета от населението в паневропейския регион живее в страни, където водните ресурси са подложени на значително натоварване. Големите загуби от течове във водоснабдителните системи, лошото управление и поддръжка на напоителните системи и неустойчивият начин на засаждане с култури допринасят за влошаването на последиците от засушаванията и недостига на вода.

Речни басейни, засегнати от наводнения (1998–2005 г.)

Източник: Карта 2.3.1 от Четвъртата оценка.

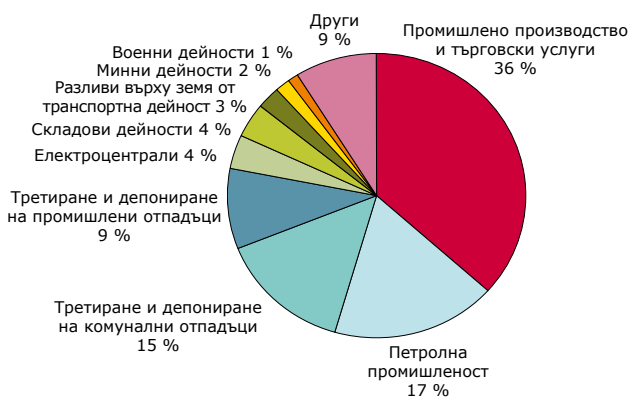
Околна среда и здраве: Почви

След конференцията в Киев бе отбелязан напредък както в политическото развитие, така и в наличието на информация. Все пак е твърде рано да се отчита някакво подчертано подобрене в състоянието на почвените ресурси.

Предвид комплексния характер на текущите рискове, особено изменението на климата, е необходим нов подход към механизмите за подобряване на доказателствената база в подкрепа на мерките във връзка с почвите.

Обменът на добри практики между страните и районите със сходни почвени условия би могъл да намали разходите за възстановяване на почвата от много замърсители и да осигури важна база за сътрудничество.

Преглед на икономическите дейности, причиняващи замърсяване на почвите в някои страни от ЗЦЕ и ЮИЕ (% от изследваните терени)

Източник: Фигура 2.4.2 от Четвъртата оценка.

Околна среда и здраве: Опасни химически вещества

Химическата промишленост отбелязва растеж в целия свят. В Европейския съюз производството на токсични химически вещества се увеличава с почти същата скорост като общото производство на химически вещества, като и двата вида производство нарастват по-бързо от нарастването на БВП.

Глобализацията води до изместване на натоварването върху околната среда към развиващите се страни и до ре-импорт на вредни и опасни вещества чрез трансграничното замърсяване и замърсени продукти.

Наскоро бяха договорени значими нови политики и законодателство, насочени към управлението на химическите вещества както в Европа, така и в целия свят. За ЕС те включват законодателството за регистрация, оценка, разрешаването и ограничаването на химикали (*Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals* — REACH), което влезе в сила през 2007 г. На международно равнище през 2006 г. бе приет Стратегическият подход към международното управление на химическите вещества (*Strategic Approach to International Chemical Management* — SAICM).

Освен това бе договорена глобална хармонизирана система за класификация и етикетирание (*Global Harmonised System on classification and labelling* — GHS) и влязоха в сила Стокхолмската конвенция за устойчивите органични замърсители (*Persistent Organic Pollutants* — POPs) и Ротердамската конвенция за предварителното информирано съгласие (*Prior Informed Consent* — PIC).

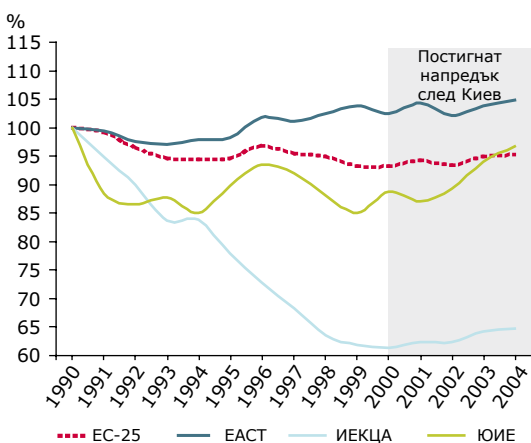
Изменение на климата

През последните години емисиите на парникови газове са се увеличили в повечето европейски страни и се очаква това да продължи и в бъдеще. Много европейски страни приеха национални програми за намаляване на емисиите, но въпреки това някои от тях ще имат затруднения с постигането на целите от Киото.

Протоколът от Киото в рамките на Рамковата конвенция на ОН за промените в климата и неговият първи период на изпълнение на ангажиментите са само първата стъпка от работата в областта на промените в климата.

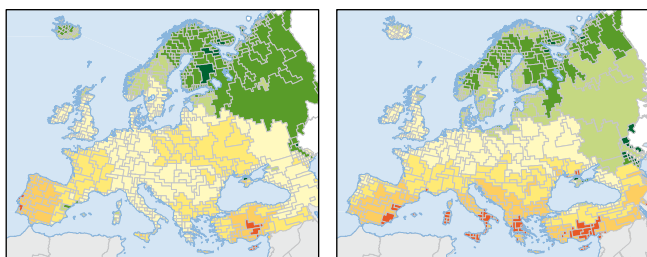
За да се ограничи повишаването на температурите до максимум 2 °C над преиндустриалните равнища, до 2050 г. световните емисии ще трябва да се намалят с до 50 % — това е целта, предложена от ЕС като необходима, за да се избегнат недопустимите последици от климатичните промени в бъдеще.

Тенденции при общите емисии на парникови газове

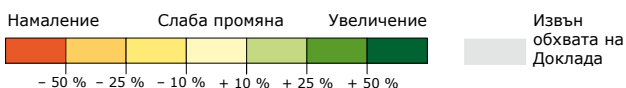

Източник: Фигура 3.4 от Четвъртата оценка.

Предвиждани промени в годишните речни дебити в Европа през 2070-те години спрямо 2000 г.

Въз основа на данните от два различни климатични модела:
ECHAM4 (вляво) и HadCM3 (вдясно)

Източник: Карта 3.3 от Четвъртата оценка.

Очаква се известни неизбежни последици от климатичните промени да засегнат повечето сектори на икономиката и природните ресурси, дори при наличието на програми за силното им смекчаване. Поради това е необходимо също спешно адаптиране спрямо тези последици при разработването и прилагането на политики и мерки във всички сектори на обществото.

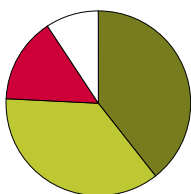
Биоразнообразие

Влошаването на биоразнообразието и загубата на някои функции в екосистемите продължават да са сериозен повод за опасения в целия паневропейски регион. Освен това продължава да се увеличава броят на нашествените чуждоземни видове в региона.

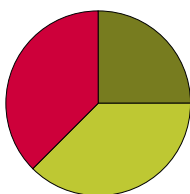
Главната цел на решението от Киев за спиране загубата на биоразнообразие в региона до 2010 г. няма да бъде постигната без значителни допълнителни усилия и ресурси. Все пак съгласно решението от Киев се изпълняват програми за комуникация, обучение и повишаване на информираността на обществото.

Налице е значителен напредък в създаването на екологични мрежи: оформят се Паневропейската

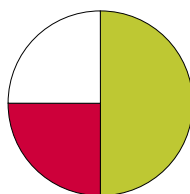
Напредък в разработването на национални стратегии за нашествените видове

ЗЦЕ (n = 32)

ЮИЕ (n = 8)

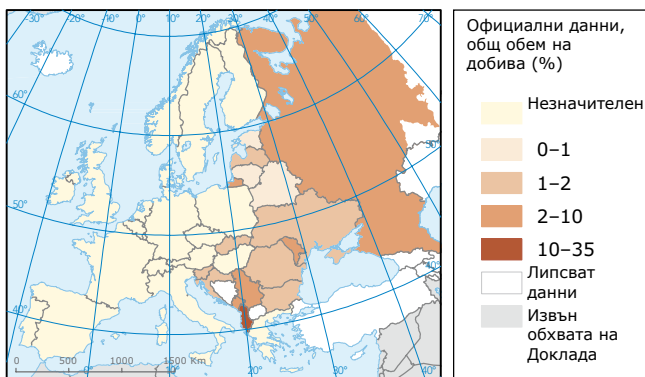

ИЕКЦА (n = 12)

- Приета е национална стратегия срещу нашествените чуждоземни видове или в момента е в процес на разработване
- Нашествените чуждоземни видове са изрично упоменати в националната стратегия/план за действие за биоразнообразието, според сведенията в CBD
- На национално равнище не са набелязани действия за нашествените чуждоземни видове
- Липсва информация

Източник: Фигура 4.12 от Четвъртата оценка.

Размери на незаконната сеч в избрани страни (2000–2004 г.)

Източник: Карта 4.5 от Четвъртата оценка.

екологична мрежа и Натура 2000, но все още няма достатъчно информация за техния статут по отношение на опазването на околната среда.

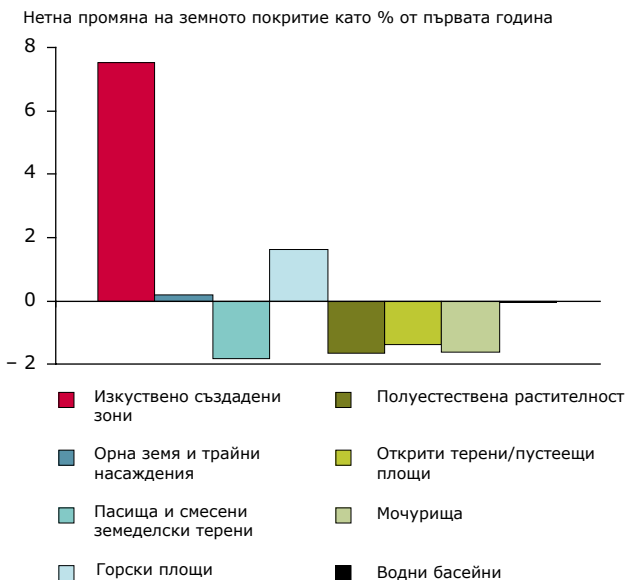
Проблемите в областта на околната среда все повече се обвързват с горския и селскостопанския сектор. Въпреки това селското стопанство все още натоварва в значителна степен биоразнообразието. Зададената политическа цел за определянето на цялата земеделска земя, която е с "висока природна стойност", до 2006 г. не бе постигната.

Морска и крайбрежна околна среда

Еутрофикацията остава проблем във всички териториални морета и вътрешни морски води в целия паневропейски регион. Намаляването на дифузните източници на хранителни вещества, особено от селското стопанство, остава основно предизвикателство и изисква засилени действия.

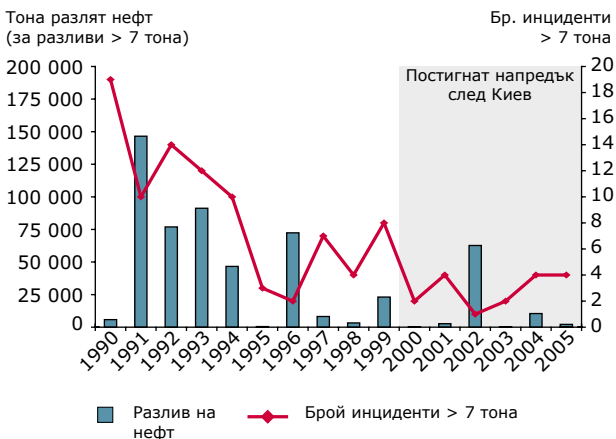
Свърхуловът все още се практикува широко във всички морета от паневропейския регион. За възстановяването на рибните запаси са необходими подобрение на политиката и по-строго правоприлагане, особено за спиране на незаконния улов, но също и за намаляване на последиците от риболова върху цялата морска екосистема.

Изменение на земното покритие на разстояние 10 км навътре в крайбрежните зони в 17 от 22-те морски държави-членки на ЕС (1990–2000 г.)

Източник: Фигура 5.11 от Четвъртата оценка.

Инциденти с разливи от петролни танкери в европейските морета

Източник: Фигура 5.8 от Четвъртата оценка.

Климатичните промени вероятно ще засегнат моретата и крайбрежните зони, включително морските организми. Политиките за адаптиране следва да включват мерки за намаляване на останалите, неклиматични натоварвания, с цел увеличаване издържливостта на морските екосистеми и крайбрежните зони срещу измененията в климата.

Действията предприети в рамките на регионалните морски конвенции и политиките на ЕС подобриха качеството на водата в западните морета, например по отношение на някои опасни вещества. Политиките, насочени към подобряване на цялостно влошеното състояние на морската и крайбрежна околна среда в Европа, следва да отчитат особеностите на екосистемите.

Устойчиво потребление и производство

Концепцията за устойчивото потребление и производство излезе напред в политическия дневен ред след конференцията в Киев. Получените конкретни резултати обаче са малко и е необходимо да се създадат стратегии за прилагане и средства за измерване на въздействието им върху околната среда.

През последните години равнищата на използваните ресурси на глава от населението бяха стабилни във всички райони и бе постигнато известно намаляване на обвързаността между използването на ресурсите и икономическия растеж. Ефективността на използване на ресурсите се различава съществено в отделните страни и е неколkokратно по-висока в страните от ЕС-15, сравнена с тези от ЕС-10 и ЮИЕ, и до двадесет пъти по-висока от тази в ИЕКЦА.

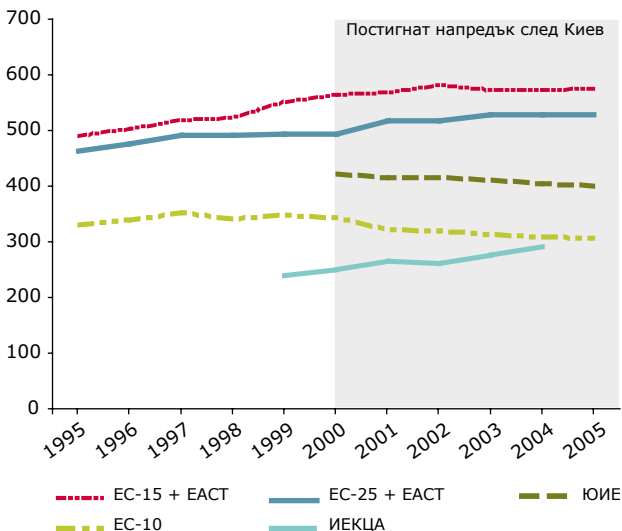
Моделите на потребление бързо се променят под действието на социално-икономическите промени. Категориите потребление, които имат най-дълготрайни последици за околната среда са потреблението на храни и напитки, личен транспорт и жилища. В ЕС, като ключови области на бъдещо въздействие се очертават и потреблението на туристически услуги и въздушен транспорт.

Паневропейският регион генерира все повече отпадъци. Депонирането им, което от екологична гледна точка е най-непредпочитания вариант, все още е най-често срещаният метод за управление на отпадъците в целия паневропейски регион. Държавите-членки на ЕС отбелязват известен напредък в ограничаването на дела на комуналните отпадъци, които се депонират.

Много страни от ИЕКЦА и ЮИЕ са разработили стратегии и законодателство за отпадъците, но тяхното ефективно изпълнение все още предстои.

Събиране на комунални отпадъци

Кг/глава от населението

Източник: Фигура 6.20 от Четвъртата оценка.

Правилното сметосъбиране и безопасното депониране остават като предизвикателство. В някои страни от ИЕКЦА още по-голямо предизвикателство е гарантирането на безопасността за околната среда и почистването на терените с опасни отпадъци, наследени от миналото.

Сектори: Селско стопанство

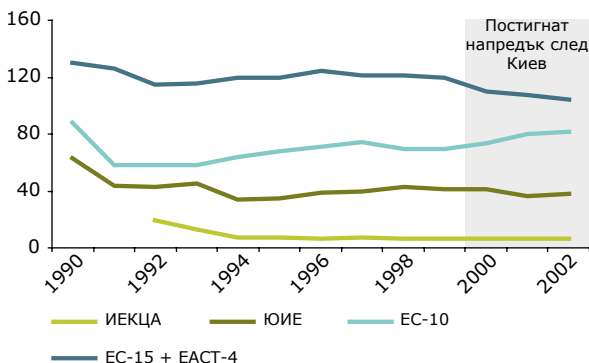
Съвременното интензивно селско стопанство често има негативно въздействие поради употребата и замърсяването на въздуха, водите и почвите. От друга страна, земеделието влияе благоприятно за съхраняването на ландшафта и биоразнообразието в Европа.

Поливните площи в южните страни от ЕС-15 и ЮИЕ са се увеличили, което е показател за продължаващата тенденция към интензификация на селското стопанство. Напояването често е причина за намаляване на водните ресурси и тяхното качество, за солеността и деградацията на почвите, особено в южната и източната част на ИЕКЦА.

По-голямата част от ЮИЕ и ИЕКЦА ще имат нужда от значителна международна подкрепа за постигането на по-добро екологично управление в сектора на селското стопанство.

Разход на изкуствени торове на хектар земеделска земя

Средно потребление на изкуствени торове (kg/ha)

Източник: Фигура 7.1.1 от Четвъртата оценка.

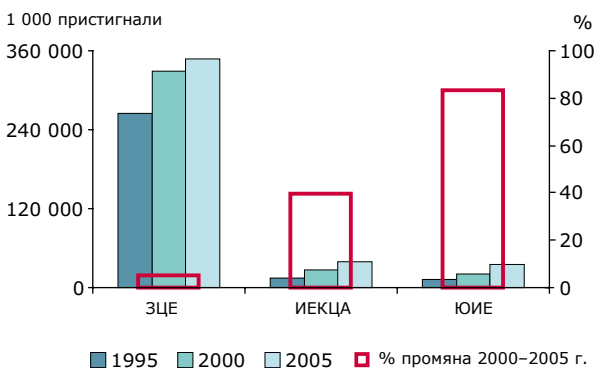
Сектори: Туризъм

Броят на международните туристи посетили паневропейския регион продължава да расте. Туризмът е една от главните причини за повишеното търсене на най-разрушителните за околната среда видове транспорт: частните автомобили и, още повече, въздушния транспорт.

Крайбрежните зони, островите и планините остават особено чувствителни към развитието на туризма. В някои от популярните дестинации за масов туризъм вече се наблюдава деградация на земята, която понякога е необратима.

Прогнозите показват, че въздействието на туризма ще продължава да расте в резултат на увеличаването на финансовите възможности и поради начина на живот и демографските промени. Поведението на туристите остава значим фактор за устойчивостта на сектора.

Брой пристигнали международни туристи и процентна промяна

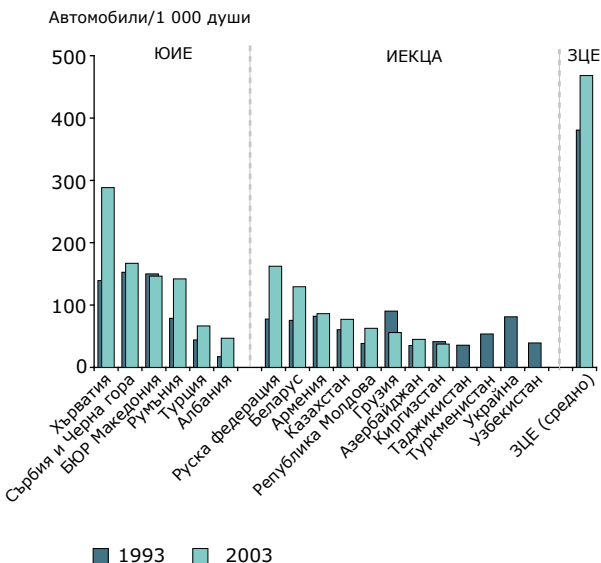
Източник: Фигура 7.4.2 от Четвъртата оценка.

Сектори: Транспорт

Потреблението на енергия и емисиите на парникови газове от транспорта в ЮИЕ и ЗЦЕ бързо се увеличават в унисон с общия растеж в транспорта. Потреблението на енергия за транспорта и отделените в резултат емисии на CO₂ на глава от населението в ЗЦЕ продължават да са от два до четири пъти по-високи от тези в ЮИЕ и ИЕКЦА.

Разработването на конкурентни решения за градски транспорт е начин за борба с натовареното движение в градовете и проблемите с качеството на въздуха, както и за подобряване на безопасността на транспорта. За да бъде общественият транспорт конкурентноспособен, при планирането и развитието на големите градове трябва да се обръща особено внимание на обществения транспорт.

Собственици на автомобили в Европа

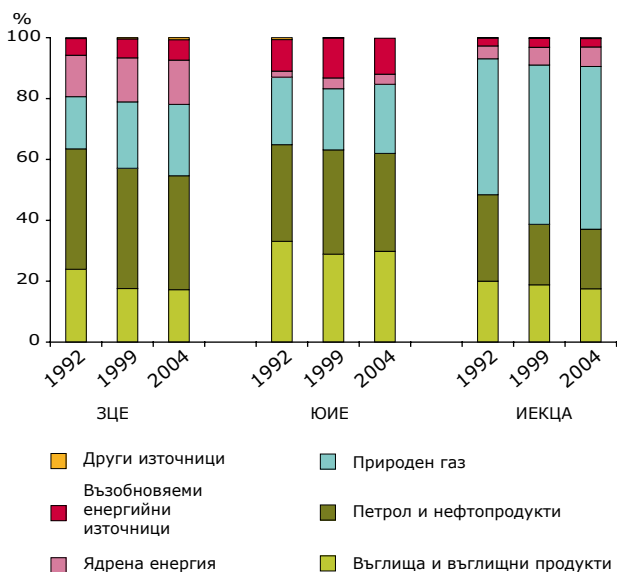
Източник: Фигура 7.2.5 от Четвъртата оценка.

Сектори: Енергетика

Потреблението на енергия и отделените в резултат емисии на парникови газове в паневропейския регион са се увеличили след конференцията в Киев, въпреки подобренията в областта на енергийната ефективност и повишеното използване в някои райони на възобновяеми енергийни източници. Очаква се тази тенденция да продължи, ако не бъдат въведени допълнителни политики и мерки.

Енергийните пазари в трите паневропейски подрегиона са тясно свързани. Значителна част от вноса на природен газ и петрол в ЗЦЕ и ЮИЕ е с произход от ИЕКЦА и се предвижда този дял да нарасне значително до 2030 г.

Общо енергийно потребление по видове източници

Източник: Фигура 7.3.3 от Четвъртата оценка.

Акценти от процеса „Околна среда за Европа“

 1991	Първа министерска конференция в Добрис <p>Подписани: Конвенция за оценка на въздействието върху околната среда в трансграничен контекст (Конвенция EIA); Протокол за летливите органични съединения (VOC) към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)</p> <p>Влизане в сила на Протокол за NO_x към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)</p>
1992	Подписани: Конвенция за трансграничните води (TWC); Конвенция за трансграничните въздействия от промишлени аварии (STEIA)
 1993	Втора министерска конференция в Люцерн
1994	Подписан: Протокол за серните емисии към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)
 1995	Трета министерска конференция в София
1996	Влизане в сила на Конвенция за трансграничните води (TWC)
1997	Влизане в сила на: Конвенция за оценка на въздействието върху околната среда в трансграничен контекст (Конвенция EIA); Протокол за летливите органични съединения (VOC) към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)
 1998	Четвърта министерска конференция в Орхус <p>Подписани: Орхуска конвенция (AC); Протокол за устойчивите органични замърсители (POP) към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP); Протокол за тежките метали към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)</p> <p>Влизане в сила на: Протокол за серните емисии към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)</p>
1999	Подписани: Протокол за водите и здравето към Конвенцията за трансграничните води (TWC); Протокол за приземния озон към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)
2000	Влизане в сила на: Конвенция за трансграничните въздействия на промишлени аварии (STEIA)

2001

Влизане в сила на: Орхуска конвенция (АС)

2002

2003

Пета министерска конференция в Киев

Приемане на стратегията за ИЕКЦА
Решение от Киев за биоразнообразието
Подписан, но все още не влязал в сила (според състоянието от м. юни 2007 г.):
Протокол PRTR към АС; Протокол за гражданската отговорност към Конвенцията за трансграничните води (TWC); Протокол за стратегическата оценка на околната среда (SEA) към Конвенция за оценка на въздействието върху околната среда в трансграничен контекст (Конвенция EIA)

Подписана: Конвенция за защита на околната среда и устойчиво развитие на Карпатите (Карпатска конвенция)

Влизане в сила: Протокол за устойчивите органични замърсители (POP) към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP); Протокол за тежките метали към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)

2004

2005

Влизане в сила: Протокол за гражданската отговорност към Конвенцията за трансграничните води (TWC); Протокол за приземния озон към Конвенцията за трансграничното замърсяване на въздуха на далечни разстояния (CLRTAP)

2006

Влизане в сила: Карпатска конвенция

2007

Шеста министерска конференция в Белград

2008

2009

2010

2011

Седма министерска конференция в Астана

Бележки

„Околна среда за Европа“ — страни

Австрия	Малта
Азербайджан	Монако
Албания	Нидерландия
Андора	Норвегия
Армения	Обединеното кралство
Беларус	Полша
Белгия	Португалия
Бивша югославска република Македония	Република Молдова
Босна и Херцеговина	Румъния
България	Руска федерация
Германия	Сан Марино
Грузия	Словакия
Гърция	Словения
Дания	Съединени американски щати
Естония	Сърбия
Израел	Таджикистан
Ирландия	Туркменистан
Исландия	Турция
Испания	Узбекистан
Италия	Украйна
Казахстан	Унгария
Канада	Финландия
Кипър	Франция
Киргизстан	Хърватия
Латвия	Черна гора
Литва	Чешка република
Лихтенщайн	Швейцария
Люксембург	Швеция

Околната среда на Европа
Оценката от Добрис

София, 1995г.

Околната среда на Европа
Втора оценка

Орхус, 1998 г.

Околната среда на Европа
Трета оценка

Киев, 2003 г.

Околната среда на Европа
Четвърта оценка

Белград, 2007 г.

За повече информация и за изтегляне на тези доклади
посетете уеб-адрес: www.eea.europa.eu/pan-european

Европейска агенция за околна среда
Kongens Nytorv 6
1050 Копенхаген К, Дания

тел.: +45 33 36 71 00
факс: +45 33 36 71 99

Уебсайт: eea.europa.eu
Запитвания: eea.europa.eu/enquiries

